

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор

Львівського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Дмитро ШВЕЦЬ

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації Марка ЯРЕМЧИШИНА на тему:
«Психологічна відповідальність лідерів організацій різних соціо-
культурних середовищ», поданої на здобуття ступеня доктора філософії
у галузях знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»,
07 «Управління та адміністрування»
за спеціальностями 053 «Психологія», 073 «Менеджмент»**

Кафедра практичної психології навчально-наукового інституту управління, психології та безпеки Львівського державного університету внутрішніх справ, заслухавши на розширеному засіданні публічну презентацію наукових результатів дисертації Марка ЯРЕМЧИШИНА на тему: «Психологічна відповідальність лідерів організацій різних соціо-культурних середовищ», а також оцінку рецензентів та учасників фахового семінару, проведеного 31 грудня 2025 року, констатує наступне.

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що сучасний етап розвитку суспільства характеризується високим рівнем соціальної нестабільності, динамічними змінами економічних, політичних та організаційних умов, зростанням невизначеності і ризику у професійній діяльності. У цих умовах особливої значущості набуває проблема лідерства як чинника забезпечення ефективного функціонування організацій, стабільності соціальних систем і збереження людського потенціалу. Водночас сучасні виклики актуалізують не лише питання ефективності управлінських рішень, а й відповідальності лідера за їх наслідки для організації, персоналу та ширшого соціального контексту.

Феномен психологічної відповідальності лідерів організацій різних соціокультурних середовищ потребує сучасного міждисциплінарного переосмислення з огляду на зростаючий вплив лідерів на цінності, норми та напрями розвитку відповідних соціумів. Лідерство особливо яскраво проявляється в умовах криз, соціальних трансформацій і загроз, коли прийняті рішення мають довготривалі культурні, соціальні та психологічні наслідки.

Психологічна відповідальність розглядається як складний особистісний конструкт, що відображає усвідомлення значущості власних дій, їх наслідків, рефлексивне осмислення та співвіднесення з моральними цінностями у межах інтернальної атрибуції. Вона може набувати як соціально конструктивних, так і

деструктивних форм. Соціокультурне середовище, у свою чергу, визначає систему цінностей і норм, які впливають на форми прояву психологічної відповідальності лідера, особливо в кризові періоди.

В умовах тривалої російсько-української війни відбувається глибинна трансформація ціннісно-сислової сфери лідерів: переосмислюється культурна ідентичність, зростає відповідальність за збереження та розвиток соціокультурних середовищ, формуються нові моделі організації життєдіяльності. Водночас наукові дослідження психологічної відповідальності лідерів у воєнний період є вкрай обмеженими, а практичні програми її формування та профілактики деструктивних проявів фактично відсутні.

Особливої значущості проблема набуває у науково-педагогічному, політичному, суспільно орієнтованому та бізнес-середовищах, де діяльність лідерів пов'язана з високим рівнем соціальної, моральної та професійної відповідальності. В українській психології питання психологічної відповідальності лідерів організацій різних соціокультурних середовищ, з урахуванням специфіки їх діяльності, залишається недостатньо вивченим.

Незважаючи на наявність окремих зарубіжних і вітчизняних досліджень (Дж. Уелс, Р. Хеймберг, М. Боліно, Т. Целі, А. Ясмін, Дж. Метіа, А. Ньюбор, К. Отто, Д. Реннер, Дж. Стоубер, Н. Акініна, В. Алькема, Ю. Згеєва, Л. Мищак, О. Міхеєва, О. Московчук, Л. Парашенко, І. Холковська), феномен психологічної відповідальності лідерів здебільшого розглядається фрагментарно – у зв'язку зі стресостійкістю, резильєнтністю, ефективністю діяльності чи корпоративною соціальною відповідальністю. Відсутня цілісна концепція та апробовані соціально-психологічні програми розвитку психологічної відповідальності, особливо серед молодих лідерів.

Відтак, актуальність дослідження зумовлена потребами сучасного організаційного та соціокультурного простору України, необхідністю поглиблення теоретичних уявлень про психологічну відповідальність лідера та розробки практичних підходів до її формування в умовах суспільних викликів.

Дисертацію виконано згідно з планами наукових досліджень у межах комплексних, науково-дослідних тем кафедри практичної психології Львівського державного університету внутрішніх справ «Психологія особистості фахівця в умовах військового часу та поствоєнної реабілітації» (відкрита 2022 р., державний реєстраційний номер 0122U002532).

Метою дисертації є теоретично проаналізувати і емпірично дослідити психологічну відповідальність лідерів організацій різних соціокультурних середовищ.

Досягнення обраної мети обумовило потребу вирішення таких завдань:

- здійснити теоретичний аналіз лідерства з урахуванням соціокультурного контексту;
- розробити теоретичні моделі щодо ефективності лідера, сукупності культурно-психологічних факторів соціокультурного середовища, психологічної відповідальності лідерів організацій різних соціокультурних середовищ;
- емпірично дослідити особливості психологічної відповідальності лідерів організацій різних соціокультурних середовищ;

- створити методологічний підхід до розвитку психологічної відповідальності лідерів як фактору впливу на ефективність процесу управління персоналом організації;
- впровадити програму психологічної програми підвищення психологічної відповідальності лідерів організацій різних соціокультурних середовищ та оцінити її ефективність.

Об'єктом дослідження є психологічна відповідальність у контексті лідерства.

Предметом дослідження є психологічна відповідальність лідерів організацій різних соціо-культурних середовищ.

Методологічна основа дослідження. Для виконання поставлених завдань та досягнення мети дослідження використовувались такі **методи**:

аналіз, синтез, зіставлення, порівняння, узагальнення, абстрагування, систематизація, інтерпретація, моделювання причинно-наслідкових зв'язків, емпірико-організаційні методи, графічне моделювання, метод аналізу даних, метод статистичного висновку;

емпіричні методи: авторська анкета, шкала стійкості Коннора-Девідсона-10, самооцінка стилю управління (адаптація О. Кокун, І. Пішко, Н. Лозінська, В. Олійник), самооцінка лідерства (адаптація О. Кокун, І. Пішко, Н. Лозінська, В. Олійник), шкала загальної самоефективності (Р. Шварцер та М. Єрусалем), діагностика комунікативних і організаторських схильностей (КОЗ-2), особистісний семантичний диференціал" (Ч. Осгуд), метод експертного оцінювання.

методи математичної обробки даних, їх якісна інтерпретація та змістове узагальнення. Статистичну обробку даних здійснено за допомогою пакета статистичних програм SPSS та Statistica.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що:

- *уперше* розроблено модель ефективного лідера, у якій розкриваються властивості практичної емпатії, стресостійкості, відповідальності, активного осмислення, здатності до над-аналізу, архетипної приналежності; модель культурно-психологічних факторів соціо-культурного середовища, яка включає лідерське усвідомлення, ідентифікацію, соціальні норми, соціалізацію, онлайн контекст, інтергрупові упередження та стереотипи, кроскультурну взаємодію, мультикультурну асиміляцію; теоретично-гіпотетичну модель психологічної відповідальності лідерів організацій різних соціокультурних середовищ, яка інтегрує як компоненти особистісного профілю лідера: хронологічного віку лідера, стаж лідерської діяльності, властивості психологічної стійкості, самооцінки стилю управління, самоефективності, організаторсько комунікативних здібностей, так і особливостей соціо-культурних середовищ, у яких реалізуються лідери;

- *удосконалено* теоретико-методологічні основи психологічних особливостей відповідальності лідера як особистісної властивості, у контексті яких запропоновано авторське визначення феномену психологічної відповідальності лідера мікро соціокультурного середовища, як суб'єктивне сприйняття особою значущості власних дій та їх наслідків, рефлексивне та

інтроспективне їх опрацювання, співставлення їх з моральними цінностями у контексті інтернальної атрибуції; наукове уявлення про психологічну відповідальність, як психічне явище, у розрізі психоаналітичних теорій; наукове трактування феномену психологічної відповідальності лідерів у моделях американського, азійського, європейського соціо-культурних середовищ, що надає чіткості та цілісності уявленням щодо різноманітності архетипності лідерської відповідальності у різних ментальних соціо-культурних просторах; науковий підхід до психологічної відповідальності лідера у кризових умовах (у контексті сучасної російсько-Української війни), де обґрунтовується його трансформаційний вплив у кризових воєнних умовах на соціо-культурне середовище;

– методологічний підхід до розвитку психологічної відповідальності лідерів, як фактору впливу на ефективність процесу управління персоналом організації, основою якого є сформована модель впливу психологічної відповідальності лідерів на показники ефективності управління персоналом організації.

набули подальшого розвитку:

– обґрунтування сукупності психологічної відповідальності лідерів, що формує системний позитивний ефект для організації, забезпечуючи стабільність трудового колективу, підвищення ефективності використання людського капіталу та зростання адаптивності організації до змін зовнішнього середовища.

– систематизація особливостей впливу психологічної відповідальності лідерів на показники ефективності управління персоналом організації на основі визначення розвитку психологічної відповідальності лідерів системоутворюючим чинником ефективного управління персоналом, що дозволило сформулювати напрями реалізації практичних рекомендацій розвитку психологічної відповідальності лідерів в організаціях.

– твердження, що у сучасних умовах, зокрема в контексті тривалих кризових викликів, психологічна відповідальність лідера перетворюється з бажаної характеристики на необхідну умову ефективного та соціально відповідального управління персоналом; що інституціоналізація психологічної відповідальності у системі управління персоналом, зокрема, через включення її до профілів посад керівників, процедур добору, оцінювання та системи ключових показників ефективності, створює організаційні передумови для зниження кадрових ризиків, підвищення стабільності трудових колективів і прогнозованості управлінських результатів; психологічна відповідальність лідерів виходить за межі індивідуальної особистісної характеристики та набуває статусу інтегрованої управлінської компетентності, яка безпосередньо впливає на якість управлінських рішень, соціально-психологічний клімат, мотивацію та поведінку персоналу.

– теоретичне обґрунтування формувального експерименту та доцільності цілеспрямованого впровадження психокорекційних та навчальних заходів для дослідження особливостей психологічної відповідальності лідерів різних соціокультурних середовищ. Розгляд експерименту з позицій: мультикультурної взаємодії; здатності до формування цілісності у колективі;

прогресивності для формування ефективного професійного простору; моралі та етики дозволив визначити можливість свідомого формування психологічної відповідальності лідера різних соціо-культурних середовищ через структуровані програми, спрямовані на удосконалення, розвиток лідерських компетенцій.

Практичне значення дослідження полягає в можливості безпосереднього застосування отриманих результатів у психологічній практиці, освітньому середовищі та системі підготовки й підтримки лідерських кадрів. Результати дослідження дають змогу виявляти та оцінювати рівні й типи психологічної відповідальності лідерів організацій соціо-культурного середовища. Це дозволяє своєчасно діагностувати схильність до психологічної відповідальності лідера, яка може призводити до трансформації очікувань підлеглих в організаціях, впливати на міжособистісні зв'язки, соціальну взаємодію, зворотній зв'язок, прийняття ним рішень, встановлення прикладу навчання та розвитку, комунікації, відповідальності за помилки. Розроблена в межах дослідження психокорекційна програма може бути впроваджена у практику роботи психологічних служб та центрів підвищення кваліфікації. Вона спрямована на формування більш високого рівня психологічної відповідальності молодих лідерів організацій різних соціо-культурних середовищ, розвиток конструктивних форм взаємодії, підвищення стресостійкості, резильєнтності, формування навичок емоційної саморегуляції та орієнтація на створення лідером соціальних програм та покращень умов праці в організаціях.

Результати дослідження можуть бути також застосовані в освітньому процесі, у якості науково-методичних матеріалів в університетських галузевих дисциплінах, на факультетах психології, менеджменту та управління, міжнародних відносин, політології, культурології, соціальних наук. Матеріали дослідження можуть мати академічну цінність в навчальних галузевих дисциплінах у спеціалізованих вишах та практичній діяльності психологів, політологів, соціологів для впровадження більш якісних політичних технологій, психологічних та соціальних досліджень.

Основні результати наукового дослідження впроваджено в освітній процес «Львівського державного університету внутрішніх справ» (акт впровадження № 79 від 01.12.2025); «Львівського інституту Міжрегіональної Академії управління персоналом» (акт впровадження № 99/25 від 02.12.2025), «Університеті Григорія Сковороди у Переяславі» (акт впровадження № 74 від 01.12.2025), у діяльності ГО «Український інститут дитячо-юнацької психотерапії та психологічного консультування» (акт впровадження № 256/5 від 25.10.2025).

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел 208 найменувань, із них 98 джерел англійською мовою та додатків. Загальний обсяг дисертації складає 209 сторінок, з них 167 – основний текст. Робота містить 16 таблиць та 28 рисунків.

Особистий внесок здобувача полягає в розробці та обґрунтуванні наукових положень, висновків та програми розвитку особистісних якостей лідерів організацій різних соціо-культурних середовищ.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та практичні положення дисертаційного дослідження представлені на всеукраїнських та міжнародних конференціях: Нашого цвіту по всьому світу – скарби Української нації (м. Львів, 2023), Національна пам'ять: історія і сучасність (м. Львів, 2024) Проблеми формування громадянського суспільства в Україні (м. Дніпро, 2024) Світоглядна освіта молоді в умовах сучасних викликів (м. Луцьк, 2024) Державотворення та правотворення в умовах війни та післявоєнний період (м. Львів, 2024).

Публікації. Основний зміст дисертаційного дослідження викладено у 8 публікаціях, зокрема: 3-х статтях у наукових фахових виданнях України категорії «Б», а також 5-ти тезах доповідей на науково-практичних заходах, що демонструє повноту попереднього оприлюднення результатів дослідження.

Наукові праці, в яких опубліковано наукові результати дисертації:

1. Яремчишин М. М. Політичне лідерство через призму психологічної відповідальності політика. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Психологія»*. Том 1 № 19. 2024. С. 78-81. DOI: [https://doi.org/10.17721/BPSY.2024.1\(19\).13](https://doi.org/10.17721/BPSY.2024.1(19).13)

2. Яремчишин М. М. Особливості соціально-психологічної відповідальності лідерів організацій та соціокультурних груп. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 1. 2025 С. 90-96. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-8458/2025-1-12>

3. Яремчишин М.М. Соціокультурний взаємозв'язок управлінської діяльності з лідерством та психологічною відповідальністю *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2025. Випуск 24. С. 242–246. DOI: <https://doi.org/10.30970/PS.2025.24.28>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Яремчишин М. М. «Акцентуація та архетип політичного лідера в свідомості молоді». *Нашого цвіту по всьому світу – скарби Української нації: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції з дитячої та юнацької психотерапії УСП (18-19 листопада 2023 р.)*. Львів, 2023. С. 89-94.

2. Яремчишин М. М. Роль психологічної відповідальності політичного лідера у становленні культу особистості шляхом пропаганди. *Національна пам'ять: історія і сучасність*. Збірник наукових праць всеукраїнської наукової конференції. Вип. 7. Львів: ЛНМУ імені Данила Галицького. Львів. 2024. С. 165 -172.

3. Яремчишин М.М., Католик Г.В. «Роль політичних лідерів у подоланні загроз національній безпеці України: психологічний та філософсько-правовий аспект». *Проблеми формування громадянського суспільства в Україні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (10 травня 2024 р., м. Дніпро)*. Дніпровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2024. С. 92-94.

4. Яремчишин М. М. «Роль політичного лідерства у формуванні засад національного єднання через призму психоаналітики та правової ідеї соціального договору Жан-Жака Руссо». *Світоглядна освіта молоді в умовах сучасних викликів: матеріали міжнародної наукової конференції – четвертих*

академічних читань імені професора Романа Арцишевського (26-27 червня 2024 року). Луцьк, 2024. С. 164-167.

5. Яремчишин М.М. Панкевич О.З. Державне право як чинник розвитку політичного менеджменту та психологічної відповідальності лідерів. *Державотворення та правотворення в умовах війни та післявоєнний період*: збірник тез доповідей учасників Всеукраїнського круглого столу (м. Львів, 12 грудня 2024 року). Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. С. 303-305.

З огляду на викладене, можна резюмувати, що дисертація Марка ЯРЕМЧИШИНА на тему: «Психологічна відповідальність лідерів організацій різних соціо-культурних середовищ», подана на здобуття ступеня доктора філософії у галузях знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», 07 «Управління та адміністрування» за спеціальностями 053 «Психологія», 073 «Менеджмент»:

1) містить елементи наукової новизни, а її результати мають теоретичне і практичне значення для теоретичної та практичної психології;

2) виконана дисертантом самостійно, отримані теоретичні висновки і результати демонструють особисті дослідження автора;

3) відображена в 8 публікаціях, зокрема: 3 статтях у наукових фахових виданнях із психології, 5 публікацій у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, що демонструє повноту попереднього оприлюднення результатів дослідження;

4) відповідає Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а також положенням міждисциплінарної освітньо-наукової програми «Психологія та менеджмент організації» для підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти – доктора філософії – за спеціальностями 053 «Психологія», 073 «Менеджмент» у Львівському державному університеті внутрішніх справ;

5) рекомендується до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у галузях знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», 07 «Управління та адміністрування» за спеціальностями 053 «Психологія», 073 «Менеджмент».

Голова засідання кафедри:

**завідувач кафедри практичної психології
навчально-наукового інституту управління,
психології та безпеки Львівського державного
університету внутрішніх справ
кандидат психологічних наук, доцент**

Галина ОДИНЦОВА